

Sociální deviace v SPSP

9.

Deviantní skupiny a jednotlivci I.:

**NARKOMANI, ALKOHOLICI A JINAK ZÁVISLÉ
OSOBY A SKUPINY OSOB**

FSS MU Brno, 2006

OBSAH SETKÁNÍ

1. Příčiny zkoumání závislých osob
2. Historie návykových látek
3. Vymezení pojmu „závislost“
a souvisejících pojmů
4. Klasifikace jednotlivých typů látek zneužívaných
a způsobujících závislost
5. Příčiny vzniku závislosti a návykového chování
6. Následky návykového chování
7. Statistika návykového chování V ČR
8. Prevence závislostí

1. Příčiny zkoumání závislých osob

- Dostupnost
- Liberalizace
- Kombinace více návykových problémů
- Klesající věková hranice (-15)
- Dopad do somatické, psychické a sociální oblasti jednotlivce a jeho okolí
- Smrtelné a život ohrožující události
(*násilné příčiny smrti, úrazy a dopravní nehody*)

Závislostí ohrožené skupiny

- 1. mládež**
- 2. kriminální jedinci**
- 3. podnikatelé a vrcholní manažeři**

2. Historie návykových látek

- varování v papyrech starého Egypta
- vlastnosti makové šťávy (opia) v neolitické době (8 000-5 000 let př. n. l.)
- kokový keř (kokain) a konopí (hašiš) tisíciletí staré dějiny
- alkohol u podmanitelům Ameriky (konec 15.st)
- drogy (konopí a opium) nejprve jako léčivé a později opojné prostředky

v 19. století

- masové rozšiřování drog v Evropě a Severní Americe farmaceutickými firmami jako léčiv

od začátku 20. století

- Ilegální dovážení zločineckými organizace (např. Cosa Nostra v USA nebo French Connection ve Francii)

ve 20. letech 20. století

- farmaceutické firmy vyráběly léčiva s obsahem alkoholu, morfinu, kokainu, konopí a heroinu

Šanghaj (1909), Haag (1912), Ženeva (1925)

- konec legální spotřeby drog na mezinárodním jednáním o narkotikách na tzv. opiových konferencích a díky drogovým zákonům v jednotlivých zemích

OSN (1961)

- zakázány „všechny drogy lidem škodlivé“ jednotnou dohodou OSN (*Single Convention on Narcotic Drugs*)

1971, 1988

- uzavřeny další mezinárodní dohody o odstranění drog

„Závislost“ (Dle MKN-10)

- „Skupina fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost, než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více.
- Centrální popisnou charakteristikou **syndromu závislosti** je touha (často silná, někdy přemáhající) brát psychoaktivní látky (které mohou avšak nemusí být lékařsky předepsány), alkohol nebo tabák.
- Návrat k užívání látky po období abstinence vede k rychlejšímu znovuobjevení rysů syndromu, než je tomu u jedince, u něhož se závislost nevyskytuje....“

Znaky „závislosti“ (dle MKN-10)

(3+ z následujících jevů během roku):

1. silná touha nebo pocit puzení
2. potíže v kontrole
3. odvykací příznaky
4. růst tolerance
5. zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů a zvýšené množství času k získání, užívání nebo zotavování se
6. pokračování užívání navzdory škodlivým následkům

Typy závislosti

- **návykové chování**
- **psychická (duševní) závislost**
- **somatická (tělesná) závislost**
- **„sekundární závislost“**
- **„komorbidum/dvojitá diagnóza“**

Se „závislostí“ související pojmy

- **Abusus x Usus**
- **Adiktologie**
- **Bažení (craving)**
- **Detoxikace**
- **Detoxifikace**
- **Problémové užívání drog**
- **Průchozí drogy (gateway drugs)**
- **Substituce - substituční léčba (harm reduction)**

Psychoaktivní látky

	Budivé drogy	Tlumivé drogy	Halucinogeny
Primární efekt	+	-	„změna“, halucinace
Předávkování	+++	---	neklid, úzkost
Odvykací stav	-- (---)	++(+++)	0

Celá obrazovka
Zavřít celou obrazovku

4. Klasifikace jednotlivých typů látek zneužívaných a způsobujících závislost

A. závislosti způsobené návykovými látkami

- alkohol,
- opiody,
- kanabioidy,
- sedativa,
- hypnotika,
- kokain a jiná stimulancia/kofein,
- halucinogeny,
- tabák,
- organická rozpouštědla aj.

B. zneužívání nenávykových látek

- antidepresiva,
- laxativa,
- analgetika,
- antacida,
- vitaminy,
- steroidy nebo jiné hormony,
- přírodní nebo lidové preparáty,
- diuretika aj.

látkové
závislosti

|

C. nelátkové závislosti - impulsivní a jiné návykové poruchy

- patologické hráčství/gambling,
- pyromanie,
- kleptomanie
- trichotillománie,
- hypersexualita/nymfomanie a satyriáza,
- poruchy příjmu potravy/bulimie a mentální anorexie,
- závislost na informačních technologiích/internet, TV,
- workholismus,
- patologické nakupování,
- závislost na sektě aj.

nelátkové
závislosti

Ad A – závislosti způsobené návykovými látkami

<p>Konopné drogy/kanabinoidy</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Marihuana (tráva, zelí apod.), 2. Hašiš (haš, čokoláda apod.). 	<p>v ČR i ve světě nejčastěji zneužívaná ilegální droga</p>
<p>Halucinogeny</p> <p>Patří sem několik stovek různých látek, které lze rozdělit do tří základních skupin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Meskalin, Durman, Psilocybin aj. přírodní halucinogenní drogy <u>rostlinného původu</u> a z hub, 4. Bufetenin aj. přírodní halucinogenní drogy <u>živočišného původu</u>, 5. kyselina lysergová - LSD, PCP (andělský prach) aj. <u>semisyntetické</u> a <u>syntetické</u>, tj. <u>poloumělé a umělé</u> halucinogenní drogy 	<p>jiné halucinogeny než konopné se v ČR užívají spíše vzácně</p>
<p>Stimulancia</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Amfetaminy 7. Koka, kokain a crack 8. Pervitin 9. Nikotin 10. Kofein 	<p>v ČR mají "slavnou" tradici (na konci sedmdesátých let byl objeven pervitin a jeho poměrně snadná výroba)</p>
<p>Taneční drogy</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. Ecstasy (XTC) / MDMA (metylen-dioxymetamfetamin) – někdy řazený mezi <u>stimulancia</u> 	<p>představují poměrně širokou skupinu rekreačně (zneužívaných) látek; typický je jejich kombinovaný halucinogenní a stimulační účinek</p>
<p>Opiáty</p> <ol style="list-style-type: none"> 12. Fentanyl ("umělý heroin") 13. Morfin 14. Heroin 15. Metadon 	<p>spolu s těkavými látkami jsou považovány za nejnebezpečnější psychotropní látky (mají velmi vysoký závislostní potenciál)</p>
<p>Tlumivé látky</p> <ol style="list-style-type: none"> 16. Alkohol/ethylalkohol 17. Benzodiazepin 18. Barbituráty 	
<p>Inhalanty</p> <ol style="list-style-type: none"> 19. Toluen 	<p>jsou nejnebezpečnějšími látkami, které způsobují trvalá organická poškození mozku</p>

KONOPNÉ DROGY/KANABINOIDY (marihuana, hašiš)

HALUCINOGENY

(meskalin, durman, psilocybin - bufetenin - kyselina lysergová/lsd, pcp)

STIMULANCIA

**(amfetaminy – koka - kokain - crack – pervitin -
nikotin – kofein)**

TANEČNÍ DROGY **(EXTASY - XTC / MDMA - metylen-** **dioxymetamfetamin)**

OPIÁTY

(fentanyl / „umělý heroin“ - morfin - heroin-
metadon)

INHALANTY

(benzin, barvy, ředidla, lepidla)

Ad C – nelátkové závislosti

1. poruchy zahrnuté v kategorii MKN-10 a/či DSM-IV

(patologické hráčství/gambling, pyromanie, kleptomanie, trichotillománie, hypersexualita/nymfomanie a satyriáza, poruchy příjmu potravy/bulimie a mentální anorexie)

2. poruchy dosud nezahrnuté v klasifikaci nemocí

(závislost na informačních technologiích/internet, TV, workholismus/ponopathia/přepracování, patologické nakupování/oniomanie, závislost na sektě)

Patologické hráčství / gambling

- ztráta zaměstnání – zadlužení se – lhaní – porušování zákona
- intenzivní puzení ke hře - zaujetí myšlenkami a představami hraní a doprovodných okolností
- často vzrůstá přes nepříznivé sociální důsledky – období stresu - riziko sebevraždy
- alkohol častým spouštěčem recidivy hráčství

Poruchy příjmu potravy

mentální bulimie (*nezvladatelná chuť k jídlu*)

- záchvaty přejídání - kontrola tělesné váhy - zabývání se jídlem a snahou potlačit jejich „výkrmné“ účinky jídla (zvracení – hladovění)

mentální anorexie (*nezvladatelný strach z tloušťky*)

- zábrana tloustnutí – vyvolávání zvracení – nechutenství – někdy bulimie - pokles váhy - mizí menstruační krvácení - vysoká aktivita – psychické změny (hysterické a neurotické projevy, lhavost, nezralost osobnosti, sexuální nezralost) – riziko závislosti na alkoholu či jiných psychoaktivních látkách

5. Příčiny vzniku závislosti a návykového chování - Přístupy

1. Psychosociální faktory
2. Vývojové/socializační faktory
3. Rodinné faktory
4. Situační faktor traumatu
5. Situační faktor příležitosti setkání s drogou
6. Vývojové sociální faktory
7. Kombinace více faktorů (bio-psycho-socio-spirituální model závislosti)

Rizikové skupiny

- děti a dospívající
  - staří lidé
  - ženy
- etnické menšiny a cizinci
  - homosexuální pacienti
- jedinci s těžší vadou zraku nebo sluchu
  - bezdomovci

6. Následky návykového chování - rizika

- **Násilná smrt** (*alkohol*)
- **Sebevraždy**
(*gamblarství, alkohol, heroin a kokain*)
- **Vraždy** (*alkohol, heroin a kokain aj.*)
- **Páchání trestné činnosti či staní se její obětí** (*alkohol, kokain a pervitin*)

- roviny následků

- v psychické oblasti
- v somatické oblasti
- v sociální oblasti

7. Statistika návykového chování V ČR – zdroje dat

- **ÚZIS** - Registr propuštěných/zemřelých z psychiatrických léčeben
- **SZÚ – EPIDAT** - Registr hlášených případů virové hepatitidy na území ČR v daném roce
- **Policie ČR** - Databáze osob stíhaných pro drogově trestné činy
- **Hygienická stanice Hl. m. Prahy** - Registr žádostí o první léčbu + Registr hospitalizovaných pro intoxikaci drogami nebo léky
- **14 zařízení v ČR**, největší z nich Sananim - Registr klientů a služeb vybraných nízkoprahových zařízení pro uživatele drog sdružených v **A.N.O.**

8. Prevence závislostí – řešení na státní úrovni

- **„Národní strategie protidrogové politiky na období let 2001-4“**
- **„Akční plán MV a policie ČR k realizaci národní strategie protidrogové politiky na období 2003 – 2004“**

– řešení legislativními úpravami

- **Nadnárodní právní dokumenty a kontrola drog**
- **Současná drogová a související legislativa v ČR – Trestní zákoník**

§ 187 Nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (Nedovolené nakládání)

§ 187a Přechovávání pro sebe

§ 188 Předmět k nedovolené výrobě

§ 188a Šíření toxikomanie

§ 217 Ohrožování mravní výchovy mládeže

§ 218 Podávání alkoholických nápojů mládeži

§ 218a Podávání anabolických látek mládeži

– řešení na lokální úrovni

- **Prevence návykových problémů**
(primární - sekundární - terciální /harm reduction)
- **Instituce uskutečňující terapii drogových závislostí**

Instituce uskutečňující terapii drogových závislostí

Sátní

- Detoxikační jednotky v nemocnicích
- Ordinance pro alkoholismus a jiné toxikomanie (OAT)
- Psychiatrické léčebny a kliniky

Nestátní

- Terénní programy v rámci street-worku/specifické formy sociální služby poskytované přímo na ulici
- Kontaktní centra (KC)
- Denní stacionáře (DS)
- Terapeutické a resocializační komunity (TK)
- Doléčovací centra
- Chráněné dílny a bydlení (zřizovatelé: OS, o.p.s., Charita)
- Svépomocné organizace (AA, NA)

PŘÍSTUPY V PSYCHOTERAPII DROGOVÝCH ZÁVISLOSTÍ

- Spirituální přístup Anonymních alkoholiků
- Psychodynamický/psychoanalytický přístup
- Přístup rodinné terapie
- Behaviorální přístup